

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZMİN ANA İLKELERİ NELERDİR?

Sürdürülebilir kalkınma ve turizm..

DR. NÜZHET KAHRAMAN

Brundland raporu olarak anılan ve 1987 yılında "Ortak Geleceğimiz" adıyla yayınlanan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu raporu, "Sürdürülebilir Kalkınma" kavramına açıklık getirerek, çevre ve kalkınma ilişkilerini tartışmaya açmıştır. Çevre değerlerini ve doğal varlıklarını bozmadan ekonomik kalkınmayı sürekli kılabilmek anlamına gelen bu kavram, halen çok geniş şekilde tartışılmaktadır.

Haziran 1992'de Rio de Janeiro'da toplanan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı Dünya Zirvesi'nde, sürdürülebilir kalkınma kavramı üzerinde durulmuş, global düzeyde harekete geçirilebilecek eylemler değerlendirilmiştir.

Birleşmiş Milletler'in 1987 ve 1992 yıllarında düzenlemiş olduğu toplantıların sonucunda ortaya konulan görüşler, günümüzde hükümetlerin, yerel örgütlerin konu ile ilgili uluslararası ve ulusal örgütlerin gündeminde giderek ağırlıklı bir konu teşkil etmeye başlamıştır. Turizm sektörü de bu gelişmelerden derinden etkilenmiş ve sürdürülebilir turizm kalkınmasına ilişkin kolokyumlar, sempozyum ve konferanslar ve eğitim programları giderek çoğalmıştır.

Sürdürülebilir kalkınma, turizm ve çevre arasındaki ilişkilerin önemine, sorunlara ve çözüm alternatiflerine ilişkin değerlendirmemize geçmeden önce, çevre konusuyla ilgili olarak uluslararası örgütlerin çalışmalarına ve getirilen tanımlamalara değinmek yerinde olacaktır.

Uluslararası çalışmalar

Son beş yıl içerisinde, çevre sorunlarının küresel ölçekte ele alınmasına ilişkin olarak, önemli ulusal ve uluslararası örgütler sürekli ve hareketli bir çalışma ortamı içerisinde bulunmuştur.

Uluslararası çalışmaların önemlilerini belirtmek gerekirse;

1980 yılındaki dünya çapında koruma stratejisi toplantısı, "Sürdürülebilir Kalkınmanın Hizmetinde Olan Canlı Kaynakların Korunması Raporu" (Dünya Koruma Birliği (IUCN), Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), Dünya Doğal Yaşam Fonu (WWF).

1987 yılında, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Toplantısı, "Ortak Geleceğimiz" (Brundland Raporu).

1992 yılında, Dünyayı Kurtaralım Toplantısı, "Gelecekteki Yaşama İlişkin Strateji Raporu" (Dünya Koruma Birliği, Birleşmiş Milletler Çevre Programı, Dünya Doğal Yaşam Fonu).

Bu toplantılarda yapılan çalışmalar ve ortaya korunan görüşler "Çevre" ve "Toplum" arasında uyumlu bir dengenin kurulmasının araştırılmasına yönelik olmuştur. Tüm bu uluslararası kuruluşlar, "sürdürülebilir kalkınma"nın sağlanabilmesi için güncel canlı kaynakların kullanımalarında yapılması gereken değişiklikleri saptamaya ve bu kaynakların etkin fakat değer yitirmeksizin kullanımı konusundaki çözümleri üretmeyi ana amaç edinmiştir.

Tanımlar ve prensipler

Sürdürülebilir kalkınma stratejisinin saptanmasına ve uygulanmasına yönelik olan teorik ve metodolojik yaklaşımlar halen geliştirilme sürecindedir. Biz burada, sürdürülebilir kalkınma kavramının belli başlı tanımları ile içerdiği prensiplerini belirtmekle yetineceğiz.

Sürdürülebilir kalkınmanın pek çok tanımı yapılmıştır. Ancak, uluslararası

ABSTRACT

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND TOURISM

This essay overviews the international studies on sustainable developments and concentrates on the definitions and principles. The relationship between the society and environment is examined in order to sustain tourism.

The importance and necessity of perennial, qualitative growth, equity, honesty and ethnic factors are stressed for sustainable tourism. Economical and socio-cultural factors that need to be taken into account to achieve sustainable tourism are analyzed.

In conclusion, the solutions for a healthy sustainable development are defined and a frame-work for the relationship between the society and the environment for sustainable tourism is developed. Finally, the tasks that should be carried out by international organizations, governments and local administrations in the field of sustainable tourism are explained.

Nüzhət Kahraman, Associate Professor, Hacettepe University, Faculty of Economics and Administration Science, Head of Tourism Management Department, Beytepe, Ankara, Turkey.

Doç. Dr. Nüzhət Kahraman; Lisans, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi (1972); doktora, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi (1980); turizm işletmeciliği doçenti (1989). Halen Hacettepe Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü'nde öğretim üyesi.

örgütlerce benimsenen üç tanımın sunumunda yarar görülmektedir.

Sürdülebilir kalkınma; "gelecek kuşakların kendi gereksinimlerini karşılayabilmelerini tehlikeye sokmaksızın bugünkü kuşakların gereksinimlerini karşılayabilen kalkınma"dır.

Sürdülebilir kalkınma; "ülkenin gelişme hedeflerine, doğal-kültürel varlıkları yitirmeden ve çevreyi bozmadan ulaşmasına ilişkin tüm çabaları içeren bir kavram olarak tanımlanabilir.

Sürdürülebilir kalkınma'ya erişebilmek için, çevrenin korunması gelişme sürecinin tamamlayıcısı olmalıdır ve bu süreçten ayrı tutulmamalıdır.

Günümüzde büyüme ve gelişme, çevre ile uyumlu olduğu sürece sürdürülebilir olarak algılanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, sadece şu andaki doğal kaynakların korunması olarak anlaşılmaktadır. Kalkınma sürdükçe, bunu sağlayan doğal kaynak birleşiminde de değişimler beklenmelidir. Bu görüşten hareketle, fiziki ve beşeri sermayeye yapılan yatırımların değeri, doğal kaynakların değerine en azından eşit olmalıdır ki, kalkınmanın sürdürülebilir yapıda olduğundan söz etmemiz mümkün olabilsin.

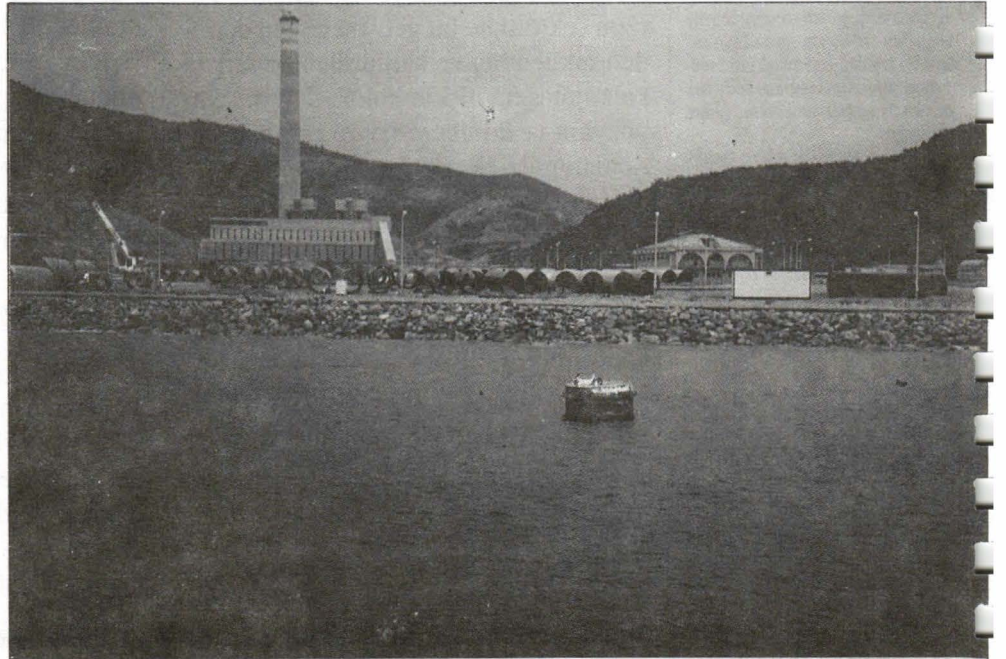
Bu açıklamalardan edinilen bilgiler çerçevesinde konuya ilişkin bazı prensiplerin saptanması mümkün olabilmektedir.

Birincil planda, büyüme ve gelişmenin, toplumun gerekli gereksinimlerinin tatmininde yaşamsal amaç güttüğü belirtilmektedir. İkincil olarak, eko-sistemlerin taşıma kapasitesine saygının ve canlı kaynakların sürekliliğinin sağlanması ölçüsünde "büyüme" ve "çevre" arasında bir uyumdan tam anlamıyla söz edilebilir. Üçüncül olarak, bugünkü ve gelecek kuşaklar arasında, doğal kaynakların kullanımında dürüstlük kaygısının önemi üzerinde durulmaktadır. Son olarak, "sürdürülebilir kalkınma" felsefesinin düşüncemizde yeni bir eğilimi davranış, tutum ve değer yargılarımızda değişimleri içerdiği gözlenmiştir. "Sürdürülebilir kalkınma" felsefesini besleyen bu anahtar prensipleri kısaca şu başlıklarda özetlemek mümkündür.

— Toplumun gereksinimlerine karşılık verebilen bir "niteliksel büyüme"nin önde tutulması,

— Doğal, kültürel, ekolojik, biyolojik tüm yeniliklerin ve yenilenemeyen kaynaklara "süreklilik" sağlanması,

Günümüzde büyüme ve gelişme, çevre ile uyumlu olduğu sürece sürdürülebilir olarak algılanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, sadece şu andaki doğal kaynakların korunması olarak anlaşılmamalıdır.

— Nesiller ve uluslararası kaynak kullanımında "dürüstlük" üzerine gölge düşürülmesi,

— Çevre ve ekonomik yaşam ilişkisinde tutum, davranış ve anlayışlarda "ah-âk" unsurunun egemen kılınması ve sürdürülebilir gelişmeye katkı sağlayabilecek etik kuralların saptanıp uygulanması.

Sürdürülebilir kalkınma-turizm ilişkisi

"Sürdürülebilir kalkınma"nın turizmle olan ilişkisi incelendiğinde;

— Turizm ile doğal ve kültürel çevre arasında sıkı bağlar bulunması,

— Çevresel faktörlerin turizmi etkilemesi,

— Turizmin çevre üzerinde yarattığı etkiler, turizm ve "sürdürülebilir kalkınma" arasındaki göstergeleri oluşturmaktadır.

Turistler için çekim unsurunu çevre oluşturmaktadır. Çevre, turistler için neşe ve huzur kaynağı olmaktadır. Bu nedenle, çevrenin korunması, geliştirilmesi ve güzelleştirilmesi turizmin sürdürülebilirliği yönünden önem taşımaktadır.

Turizmin doğal kaynakları sadece güneş ve deniz değildir. Arkeolojik, tarihi, kültürel varlıkların zenginliği ve çeşitliliği de turizmin önemli kaynaklarını oluşturmaktadır. Yerleşim yerlerinin dengesiz dağılımı, sanayinin kontrolsüz gelişimi önemli sayıda turistik kaynağın yitirilmesine neden olmaktadır. Birçok ülkede, sanayileşmenin yanı sıra ciddi çevre sorunları ortaya çıkmıştır. İşte, bu olumsuzluklar karşısında çevreyi korumaya yönelik önlemler giderek yaşam kalitesinin yükseltilmesi anlayışı içerisinde ele alınmaktadır. Turizm sektörü yönünden de çevrenin korunması, düzenlenmesi ve geliştirilmesi yaşamsal önem taşımaktadır.

"Sürdürülebilir kalkınma" kavramının gerekleri daha iyi anlaşılmalıya baş-

landıkça, birçok ülke hükümeti fayda-maliyet unsuru, bazen olumsuz olsa da, ne pahasına olursa olsun kültürel; tarihi ve doğal varlıkları koruyucu, geliştirici politikalar ve planlar üretmeyi ulusal bir görev, insancıl bir anlayış olarak değerlendirmeye başlamıştır.

Sürdürülebilir turizmin geliştirilmesi ilkeleri

Turizmin sürdürülebilir bir yapıda geliştirilmesi için turizmin gelişimini yok etmeden çevrenin korunması, mekanların planlanması gerekmektedir. Planlama çalışmasında merkezi, bölgesel ve yerel otorite sorumlularının bir bütünlük anlayışı içerisinde olmaları, ulusal ve bölgesel düzeyde işbirliğinde bulunmaları başının temel taşlarından birisidir.

Yaygın planlama anlayışında ise, tamamlayıcı ekonomik ve endüstriyel faaliyetlerin turizm ile uyumlu bir biçimde düzenlenmesine dikkat edilmelidir. Örneğin, sadece turizmin değil, bölgenin tüm gereksinimlerini dikkate alabilecek hava alanları, karayolları, çeşitli altyapı yatırımları yapımı esas alınmalıdır.

Sürdürülebilir turizm açısından iklim, kaynak ve ulaşımın planlanmasında plan ilkeleri çevreyi bozmayacak şekilde saptanmalıdır. Kaynakların optimal kullanımı, bir yandan doğanın ve yenden üretilmeyen varlıkların korunmasını, diğer yandan bunların rasyonel kullanımını bir arada dengeli bir biçimde içermelidir.

İnsanî ve doğal ortamın entegrasyonu, bitki ve hayvan örtüsünün korunması sayesinde turistik çekicilik yaratılabilmektedir. Kaynakların kapasitesinin belirlenmesi çalışmasında; bunların mevcut miktarı, kullanım miktarının ne olacağı, planlamanın başlıca amaçlarından sadece birini oluşturur. İnsanlığa ve kültürel mirasa ait turistik kaynakların korunması, turizmin gelişmesini sürdürülebilir kılan önemli temel unsurlar arasında yer almaktadır. Rezerv koruma plan-

Turistler için çekim unsurunu çevre oluşturmaktadır. Çevre turistler için neşe ve huzur kaynağı olmaktadır. Bu nedenle, çevrenin korunması, geliştirilmesi ve güzelleştirilmesi turizmin sürdürülebilirliği yönünden önem taşımaktadır.

ları, ulusal parklar. ören yerlerinde tarihi ve doğal zenginliklerin korunmasına yönelik yatırımlar "kültürel geleceğe" yapılan yatırımlar olarak değerlendirilmektedir.

Kullanılmayan alanların korunması, gelecekteki kuşakların talebi yönünden başlıca önemi taşıdığı için "sürdürülebilir turizm gelişiminin planlanmasında" dikkate alınmalıdır.

Halk sağlığının korunmasında, doğal değerlerin kullanılmasında; atmosferik kirlenme kontrol altında tutulmalı, suların ve tarlaların kirlenmemesi için önlemler geliştirilmelidir. Bu kontroller, aynı zamanda kullanıma geçirilmemiş turistik kaynakların niteliğinin de korunmasına yardımcı olacaktır. Özellikle, turizm hareketlerinin ve yatırımlarının başladığı yerlerde bu kontrolün önemi daha da artmaktadır. Bu denetimler yapılmazsa, yörenin turistik prestiji biter, turistik çekim özelliği kaybolur ve bunun sonucunda yöredeki konaklama ve eğlence hizmetleri işletmeciliği ve yatırımları bıçak gibi kesilir.

Özellikle köylerde ve kırsal alanlarda geliştirilecek olan turizm gelişim projeleri buralarda diğer sektörlerin de faaliyet hacminin genişlemesine ve etkinliğine yol açmaktadır. Bir sektörün gelişimi ve yayılmasını geliştirmemiş, geri kalmış bölgelerde tek başına yaratmak irrasyonel bir girişim olarak değerlendirilir. Bu nedenle, bir bölgede diğer ekonomik faaliyetlerin de yer alması gerekir. Turizmin geliştirilmesi planlanan yerde, tarımda, sanayide, ticaretle plan ölçeği içerisinde geliştirilmelidir. Turizm sayesinde, kültürel ve doğal değerler korunmuş, canlandırılmış ve gelecek kuşakların gereksinimlerine yatırım yapılmış olmakta, turizm faaliyeti ile birlikte proje alanında diğer faaliyetlerin de doğmasına neden olunmaktadır.

Ülkemizde, tarım ve turizm alanları titizlikle korunmalı, faaliyete açılacak

alanlar için yapılacak fiziksel planlama çalışmalarında bütünlük, koordinasyon etkinliği sağlanarak ulusal, bölgesel ve yerel plan ilke ve politikaları arasında tutarlılık özenle gözlenmelidir.

Yatırım ve planlama yapılırken sadece bugünün kuşaklarının gereksinimi değil, gelecek kuşaklarında gereksinimi dikkate alınarak çalışmalar geliştirilmelidir. Sadece bugünü değil, geleceği ve insanlığın esenliğini, doğaya saygıyı, sevgiyi dikkate alan kalkınma çabaları sürdürülebilir bir nitelik taşıyabilecektir.

Sonuç

Sürdürülebilir bir kalkınma için turizme ve diğer sektörlerle kaynaklık eden doğal kaynakların korunması zorunludur. Bunun için de, biyolojik çeşitliliğin ve eko-sistemin korunmasında, doğal kaynak stoklarının tüketilmeden, yıldan yıla belli bir ürün verecek şekilde kullanılmasına ve geliştirilmesine dikkat edilmesi gerekmektedir. Günümüzde kıt kaynaklar kirlenmemiş, hava kirlenmemiş su ve toprak olmaya başlamıştır. Artık, ekonomik büyümenin sınırlarını, çevrenin her türlü atığı kaldırabilme kapasitesi belirlemektedir.

Türkiye açısından "sürdürülebilir kalkınma" için alınacak en önemli önlem hızlı nüfus artışını durdurabilmektir. Bu gerçekleştirilmediği takdirde, sadece ormanların ve enerji kaynaklarının korunmaya çalışılması yeterli olmayacaktır.

Turizm ve "sürdürülebilir kalkınma" arasındaki ilişkilerin ortaya koyduğu sonuçları ise şu şekilde belirtebiliriz:

— Turizmin ekonomik yönden sürdürülebilir nitelik taşıyabilmesi için çevresel yönden sürdürülebilir yapıda olması gereklidir. Sürdürülebilir turizmin gelişmesinin temelini nitelikli çevre oluşturmaktadır.

— Turizm işletmeleri enerji ve su kullanımında tasarruf sağlayıcı önlemler ola-

Sürdürülebilir kalkınma kavramının gerekleri daha iyi anlaşılmalı, başladıkça, birçok ülke hükümeti, fayda-maliyet unsuru, olumsuz olsa da, ne pahasına olursa olsun kültürel, tarihi ve doğal varlıkları koruyucu, geliştirici politikalar ve planlar üretmeyi ulusal bir görev, insancıl bir anlayış olarak değerlendirmeye başlamıştır

ık atıkları azaltarak, işletme maliyetlerini düşürebilir ve sürdürülebilir turizmin gelişimine katkı sağlayabilir.

— Hükümetler, yerel örgütler, ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki çalışmalarında işbirliğinin ve eşgüdümün sağlanması sürdürülebilir turizm gelişimine yardımcı olabilecektir.

— Turist ve toplum arasında uyumlu bir ilişkinin kurulması da turizme sürdürülebilirlik sağlayabilecektir.

— Çevre bilincinin yaygınlaştırılması ve çevre eğitiminin sağlanması sürdürülebilir gelişmeyi tıkayan engelleri aşmakta etkili olabilecektir.

— Konaklama işletmeciliğinde çevre yönetimi unsurları da dikkate alınmalıdır.

Tüm bu açıklamalardan anlaşılmalıdır ki; yakın gelecekte uygulanacak çevre politikalarında ekonomik yaklaşımlar, çeşitli kısıtlama ve yasaklamalardan daha etkin sonuçlar verebilecektir. Ekonomik yaklaşım, birtakım katı ve radikal çözümlere tercih edilecek, çözüm önerilerini de birlikte yaratabilecektir.

Tüm iş çevrelerinin, özellikle turizm dünyasının çevre ekonomisini, felsefesini daha iyi anlaması, daha yakından tanınması ve işbirliği yapma isteğini göstermesi gerekmektedir.

Sanırım, önünüzdeki yıllar, gerek ülkemiz gerekse dünya için, "sürdürülebilir kalkınma" politikalarının, ilkelerinin uygulanması ve uygulanması yönünden ve bu gelişmenin temel unsurunu oluşturan çevre sorunları açısından kritik bir dönem olacaktır. Günümüzde ve gelecekte hükmetlere, plançılara, iş dünyasına bu alanda önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Bu nedenle, kalkınma çabalarının yeni bir yasal çerçeve, yeni bir toplum anlayışı ve ahlakı, yeni bir kalkınma modeli ile ele alınması gerekecektir. "Sürdürülebilir kalkınma"nın

sağlanması, sürdürülebilir turizmin geliştirilmesi isteniyorsa; niteliksel büyümeye, kaynakların sürekliliğine ve dürüstçe kullanılmasına, ahlak değerlerinin yüceltiğine gereken önem verilmelidir. □

Kaynakça

BARABAË, A, "Tourisme et Développement Durable: Etat de Situation et Analyse des Tendances", *Documentation du Cycle Court*, Paris, 1994.

COMMISSION MONDIALE SUR L'ENVIRONNEMENT ET LE DÉVELOPPEMENT, *Notre Avenir à tous*, Genève, Commission Spéciale des Nations Unies, 1987.

CONFÉRENCE DES NATIONS UNIES SUR L'ENVIRONNEMENT ET LE DÉVELOPPEMENT, *Déclaration de Rio sur l'environnement et le développement*, Action 21, France, Publication des Nations Unies, 1993.

CRONIN, L, "A Strategy for Tourism and Sustainable Developments", *World Leisure and Recreation*, Vol: 32, No: 3, 1990.

DE KADT, E., *Tourism- Passport to Development*, Oxford University Press, Washington, 1979.

FISUNOĞLU, M, *Sürdürülebilir Kalkınma ve Ekonomi*, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Ankara, 1991.

HETHERINGTON, A., INSKIP, E., Mc INTYRE, G., *Sustainable Tourism Development: Guide Local Planners*, World Tourism Organization, Madrid, 1992.

KAHRAMAN, N., *Turizmde Yatırım Projeleri*, Çağlayan Kitabevi, 1986.

KASPAR, G., LAESSER, C., "Systems Approach in Tourism; the Third Generation of the St-Gallen Management Concept", *Revue de Tourisme*, No:2, 1992.

MINISTERE DE L'ENVIRONNEMENT, MINISTERE DU TOURISME, *Tourisme et Environment*, La Documentation Française, Paris, 1992.

MORUCCI, B., "Prospective Touristique: essai méthodologique", T77 m s, Montréal, 1993.

ROMERIL, M., "Tourism and the Environment-Accord or Discord", *Tourism Management*, Vol: 10, No:3, 1989.

STEWART, D., *Ecotourism: Managing Wilderness Recreation Tourism in National Parks*, Présentation faite au Banff Centre for Management Ecotourism Conference, 1990.

Sürdürülebilir turizm açısından iklim, kaynak ve ulaşım planlamasında planlı kelleri çevreyi bozmayacak şekilde saptarmaktır. Kaynakların optimal kullanımı, bir yandan doğanın ve yeniden üretilemeyen varlıkların korunmasını, diğer yandan bunların rasyonel kullanımını bir arada dengeli bir biçimde içermelidir.